

koruny, volné části nitek hlavně v dol. 1/2 chlupaté, v horní nafialovělé, prašníky žluté; semeník podlouhle elipsoidní, lysý, čnělka zhruba zděli tyčinek, řídce chlupatá, blizna hlavatá. Tobolky ve vytrvávajícím ztvrdlém kalichu, otvírající se obřížně víčkem, 10–12 mm dl., s asi 150 semeny. Semena nepravidelně hranatě ledvinovitá, smáčklá, 1,3–1,5 mm dl., 1,0–1,3 mm šir., na povrchu s výraznou jamkovitou skulpturou, světle hnědá. VI–VIII. Tf, Hkf. Tox.

2n = 68 (extra fines)

Variabilita: Proměnlivost je ve velikosti rostlin, odění, tvaru a velikosti lodyžních listů, velikosti a barvě květů, většinou však v závislosti na stanovištních poměrech.

5. *Scopolia* JACQ. – pablen *)

Scopolia JACQUIN Observ. Bot. 1:32, 1764 (ut *Scopola*). – Syn.: *Scopolina* SCHULTES Österr. Fl., ed. 2, 335, 1814.

Lit.: SCHULZ G. (1926): *Scopolia carniolica*. Eine botanisch-pharmakognostische Studie. Bot. Arch. 13:443–448. – ČOPIK V. I. (1957): Skopolija karniolijska (*Scopolia carniolica* Jacq.) v Schidnich Karpatach. Ukr. Bot. Ž. 14(3):59–67. – WEINERT E. (1972): Zur Taxonomie und Chorologie der Gattung *Scopolia* Jacq. Feddes Repert. 82:617–628. – KRYLOVA I. L. (1973): O morfologičeskoj strukture vidov roda *Scopolia* Jacq. emend. Link v svjazi s evoljuciej roda. Bjull. Moskov. Obšč. Ispyt. Prir. 78:107–112. – KRYLOVA I. L. (1976): Evoljucija morfologičeskoj struktury pobegov ritma razvitija na primere vidov roda *Scopolia* Jacq. emend. Link. Tr. Moskov. Obšč. Ispyt. Prir. 42:208–215. – SANDINA I. B. (1977): Osobennosti stroenija i formirovanija podzemnych organov u vidov *Scopolia* Jacq. (Solanaceae). Bot. Ž. 62:371–381. – SANDINA I. B. (1979): Strukturnye osobennosti pobega u vidov *Scopolia* Jacq. (Solanaceae). Bot. Ž. 64:820–833. – SANDINA I. B. (1980): Kritičeskij analiz roda *Scopolia* (Solanaceae). Bot. Ž. 65:485–496. – SANDINA I. B. et TARASEVIČ V. F. (1982): Palinologičeskije dannye k izučeniju rodov *Whitleya*, *Atropanthe* i *Scopolia* s. str. (Solanaceae). Bot. Ž. 67:146–154. – LJUBČENKO V. M. (1983): Rost i plodonosenie skopolii karniolijskoj na krajnej vostočnoj granice areala. Bjull. Glavn. Bot. Sada 128:44–48. – BANÁSOVÁ V., MICHÁLKO J. et ŠČEPKA A. (1991): Charakteristika pieninských populácií *Scopolia carniolica*. Zborn. Pr. Tatran. Nár. Parku 31:45–52. – KRYLOVA I. L. (1994): Izmenčivost skopolii karniolijskoj, *Scopolia carniolica* Jacq. Bjull. Moskov. Obšč. Ispyt. Prir. 99:92–105.

Vytrvalé byliny s podzemním dužnatým oddenkem a s přímou lodyhou. Listy střídavé, celistvé, většinou celokrajné. Květy jednotlivé v úžlabí listenů, stopkaté, většinou nicí; kalich zvonkovitý, s 5 kratičkovými cípy, za plodu se zvětšující; koruna trubkovitě zvonkovitá, hnědofialová nebo zelenavě žlutá s 5 tupými cípy; tyčinek 5, nitkami přirůstajících k bázi korunní trubky; gyneceum ze 2 plodolistů, blizna hlavatá. Plod téměř kulovitá, víčkem se otvírající tobolka. Semena malá, bradavčitá. – 5–6 druhů od j. a stř. Evropy po Japonsko. – Protogyn. Entomogam. Endozoochor. Myrmekochor.

1. *Scopolia carniolica* JACQ. – pablen kraňský Tab. 37/2

Scopolia carniolica JACQUIN Observ. Bot. 1:32, 1764. – Syn.: *Hyoscyamus scopolia* L. Mant. Pl. 1:46, 1767. – *Scopolina atropoides* SCHULTES Österr. Fl., ed. 2, 383, 1814. – *Scopolia atropoides* (SCHULTES) BERCHT. et J. PRESL Rostl. 1:12, 1820.

Exslikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 3291. – Fl. Olten. Exs., no 711. – Fl. Rom. Exs., no 1562. – HAYEK Fl. Stir. Exs., no 245. – Pl. Polon. Exs., no 253.

Vytrvalé byliny. Oddenek vícehlavý, s četnými adventivními kořeny, tlustý, dužnatý, až přes 10 cm dl., na povrchu vláknitý, prstencovitě zaškrcovaný. Lodyha přímá, 20–60 cm vys., nanejvýš nahoře málo sympodiálně větvená, lysá nebo

Ekologie a rozšíření v ČR: Druhotně na rumišťích a pustých místech, v ruderalních společenstvech na propustných půdách. Jediný údaj je z počátku 19. stol. od usedlosti Truhlárka v údolí Šárka na sz. okraji Prahy, bohužel bez dokladu (SEIDEL apud POHL Tentamen Fl. Bohem. 1809:217).

Celkové rozšíření: Jižní Evropa od Španělska a j. Francie po Balkán; Malá Asie, s. Afrika, Kanárské ostrovy. Jako synantrop vzácně ve stř. Evropě, častěji na j. Ukrajině a na Krymu, údajně též v Austrálii.

V ýznam: Jedovatá rostlina, obsahující alkaloidy atropin a hyoscyamin podobně jako *Hyoscyamus niger*, jen v odlišném množství.

vz. roztr. chlupatá. Listy střídavé, celistvé, dolní malé, šupinovitě, přisedlé, horní krátce řapíkaté, 4–16 cm dl., 3–7 cm šir., čepel obvejčitá, s klínovitou bází, tupě špičatá, ± celokrajná, lysá. Květy jednotlivé, úžlabní, na 15–25 mm dl. stopkách, nicí; kalich zvonkovitý, 9–11 mm dl.; koruna trubkovitě zvonkovitá, 18–25 mm dl., vně leskle hnědofialová, uvnitř matně olivově zelená; nitky tyčinek kratší než pestík, prašníky žlutavé; čnělka přímá, semeník na bázi s nektáriovým prstencitým valem. Tobolky dvoupouzdré, kulovité, otvírající se víčkem, 9–10 mm v průměru, obklopené zvětšeným kalichem, s 20–30 semeny. IV–VI. Hkf. Tox.

2n = 48 (extra fines)

*) Zpracoval B. Slavík

Ekologie a rozšíření v ČR: V původním areálu mimo ČR druh listnatých a smíšených lesů, především podhorských bučin a suťových lesů, ale i dubohabřin, kamenitých lesních svahů a stinných roklí. Nejčastěji se vyskytuje na půdách čerstvě vlhkých, humózních, bohatých živinami, mezi sutí a v skalních rozsedlinách, hlavně na bazických substrátech. Rozmnožuje se převážně vegetativně úlomky oddenku. Semena klíčí zhruba za 1 měsíc a vyznačují se špatnou klíčivostí. Zplnělý po mnoho let (poprvé udáván asi v letech 1866–1868) ve školní zahradě ve Valteřicích u České Lípy. Tento údaj byl později zobecněn na České středohoří.

Celkové rozšíření: Disjunktivní areál zahrnuje několik areálů od jv. Alp přes Karpaty na z. Ukrajinu ke Kyjevu a z. předhoří Kavkazu při v. pobřeží Černého moře.

6. *Physalis* L. – mochně *)

Physalis LINNAEUS Sp. Pl. 182, 1753.

Lit.: GRAY A. (1876): Synopsis of North American species of *Physalis*. Proc. Amer. Acad. Sci. 10:62–68. – RYDBERG P. A. (1896): The North American species of *Physalis* and related genera. Mem. Torrey Bot. Club 4:297–374. – MENZEL M. Y. (1951): The cytotaxonomy and genetics of *Physalis*. Proc. Amer. Phil. Soc. 95:132–183. – HARA H. et KUROSAWA S. (1952): *Physalis alkekengi* and its variation in East Asia. J. Jap. Bot. 27:247–253. – MANSFELD R. (1954): Die Obst liefernden Blasenkirnschen (*Physalis*). Züchter 24:1–4. – WATERFALL U. T. (1958): A taxonomic study of the genus *Physalis* in North America north of Mexico. Rhodora 60:107–114, 128–142, 152–173. – OOSTSTROOM S. J. VAN et REICHEL T. J. (1962): De in Nederland adventieve en gekweekte *Physalis*-soorten. Gorteria 1:65–71. – WATERFALL U. T. (1967): *Physalis* in Mexico, Central America and the West Indies. Rhodora 69:82–120, 203–239, 319–329. – FERNANDES R. B. (1970): Sur l'identification d'une espèce de *Physalis* sous-pontanée au Portugal. Bol. Soc. Broter. 44:343–366. – AVERETT J. E. et POWELL A. M. (1972): Chromosome numbers in *Physalis* and *Solanum* (Solanaceae). Sida 5:3–7. – LEGGE A. P. (1974): Notes on the history, cultivation and uses of *Physalis peruviana* L. J. Roy. Hort. Soc. 99:310–314. – GUPTA S. K. et ROY S. K. (1979): A new basic number in the genus *Physalis* Linn. Chromosome Inform. Serv. no 27:4–5. – VENKATESWARLU J. et RAJA RAO K. G. (1979): Monography of the pachytene chromosomes of *Physalis pubescens* L. Cytologia 44:161–166. – SYMON D. E. (1981): The solanaceous genera, *Browalia*, *Capsicum*, *Cestrum*, *Cyphomandra*, *Hyoscyamus*, *Lycopersicon*, *Nierembergia*, *Physalis*, *Petunia*, *Salpichroa* and *Withania*, naturalised in Australia. J. Adelaide Bot. Gard. 3:133–166. – PRASAD L., RAO K. G. R. et RAMANUJAM C. G. K. (1984): Pollen morphology of some diploid species and hybrids of *Physalis* L. New Bot. 11:145–160. – HENDRYCH R. (1989): *Physalis alkekengi*, in Europa und in der Tschechoslowakei besonders. Acta Univ. Carol.-Biol. 33:1–42. – SEITHE A. et SULLIVAN J. R. (1990): Hair morphology and systematics of *Physalis* (Solanaceae). Pl. Syst. Evol. 170:193–204. – PYSEK A. (1995): Neofytní druh *Physalis philadelphica* na skládkách na Českomoravské vysočině. Zpr. Čes. Bot. Společ. 30:123–124.

Jednoleté nebo vytrvalé byliny, lysé nebo chlupaté. Lodyhy většinou přímé, nevětvené nebo větvené. Listy řapíkaté, střídavé, zdánlivě vstřícné nebo po 3 v přeslenu, jednoduché, šir. vejčité až čárkovité, celokrajné nebo chobotnatě zubaté až laločnaté. Květy většinou v úžlabí listům podobných listenů jednotlivé, oboupohlavné, pravidelné; kalich zvonkovitý, do 1/4–1/2 členěný s 5 šir. vejčitými až úzce kopinatými cípy, za plodu se zvětšující v nafouklé „lampionky“ s 5 nebo 10 žebry; koruna kolovitá nebo kolovitě zvonkovitá, 5cípá, bělavá, žlutá nebo nafialovělá, často v trubce tmavěji zbarvená; všechny tyčinky stejně dlouhé, dol. částí nitěk srostlé s bází korunní trubky, prašníky úzce elipsoidní až vejcovité, žluté, modré až fialové; semeník dvoupouzdrý s nákoutní placentou, čnělka nitkovitá, blizna hlavatá; vz. vyvinut krátký gynofor. Plod dvouplocholostový, kulovitá bobule, málo- až mnohosemenná, s tenkým, dužnatým, vysýchajícím perikarpem, ukrytá ve zvětšeném kalichu. Semena kulovitá nebo ledvinovitá, s voštinovitou skulpturou. – Asi 110–120 druhů, v Jižní, Střední a Severní Americe, hlavně v tropech a subtropích (nejvíce druhů v Mexiku), pouze monotypní sekce *Physalis* původní v Eurasii. – Protogyn. Entomogam. Autogam. Anemochor. Endozoochor.

*) Zpracoval B. Slavík

Tab. 37: 1 *Atropa bella-donna*, 1a – báze lodyhy s kořeny, 1b – průřez květem. – 2 *Scopolia carniolica*, 2a – báze lodyhy s oddenkem.

250 *Atropa*

